

1 Archidamos, Zeuxidamův syn, který výtečně kraloval Spartanům, zanechal po sobě dva syny. Jednoho, Agida, měl s manželkou Lampidou, které si ve Spartě velmi vážili, a druhého, mnohem mladšího syna Agésilaa měl s manželkou Eupólií, dezerou Melésippidovou. Protože vláda měla podle zákona připadnout Agidovi a Agésilaos měl podle všech předpokladů prožít svůj život jako soukromá osoba, dostalo se mu pověstné spartské výchovy, která byla tvrdá a náročná, pokud jde o požadavky, ale zato naučila mladíky poslouchat. Proto prý také Simónides říkal o Spartě, že je krotitelkou lidí, protože přivykáním z občanů činí lidi poslušné zákonů a krotké, ovšem krotí je hned od mládí jako koně. Od této nutnosti osvobozuje zákon jen ty chlapce, kteří jsou předurčení k vládě. Pro Agésilaa bylo výhodné i to, že se dostal k vládě teprve tenkrát, když se naučil být ovládán. Proto také měl daleko nejvíc ze všech králů porozumění pro poddané, protože k svým vrozeným velitelským a vládcovským schopnostem získal výchovou laskavý přístup k lidem.

2 V takzvaných agelách, v nichž jsou chlapci společně vychováni, ho měl zvlášť rád Lysandros, kterého vzrušovala především jeho čestná povaha. Agésilaos byl totiž v mládí velmi svárlivý a prudký, chtěl být ve všem první a jeho nedočkavost a dravost byla neovladatelná a nezkrotná, ale na druhé straně se tak dal ovlivnit dobrým slovem a byl tak mírný, že všechno, co bylo nařízeno, dělal ne proto, že by měl strach z trestu, ale že by se styděl neposlechnout, a nejtěžší námahy mu nepřišly tak zatěžko, jako by ho bolely výtky.

Na jednu nohu kulhal, ale dokud byl mladý, lidé si toho tak nevšimli, protože byl jinak krásný. Snášel to lehko a vesele, sám si z toho první tropil smích a dělal na to vtipy, a tím byla tato vada do značné míry vyrovnána. Nadto díky tělesné vadě byla ještě zjevnější jeho ctižádost: nikdy se na ni při žádné námaze a činnosti nevymlouval.

Nemáme žádnou jeho podobiznu — sám nechtěl být nikdy

portrétován, dokonce ještě na smrtelném loži zakázal, aby byl zpodoběn ať už sochařsky, nebo malířsky. Říká se, že byl malý a nenápadný, nikdy ho neopouštěla veselost, dobrá mysl a sklon k žertování, nikdy ani slovem, ani pohledem nedal najevo mrzutost nebo podrážděnost, a proto byl až do stáří příjemnější než krásní lidé v mládí.

Jak vypráví Theofrastos, eforové uložili Archidamovi pokutu za to, že se oženil s malou ženou. Zdůvodňovali to takto: „Vždyť ta nám nebude rodit krále, ale králíky.“

3 Když byl králem Agis, přišel Alkibiades na svém útěku ze Sicílie do Sparty. Nebyl tam ještě dlouho, a byl obviněn z nedovoleného styku s Timaiou, královou manželkou. Chlapečka, který se jí narodil, neuznal Agis za svého, ale tvrdil, že je Alkibiadův. Timaiia prý to nesnášela nijak nelibě — aspoň to tvrdí Dúris —, dokonce prý doma před služkami chlapci šeptem říkala Alkibiades místo Leótychides, a Alkibiades prý prohlásil, že intimní styky s Timaiou nenavázal z prostopášnosti, ale proto, že si ctižádostivě přál, aby Sparťanům vládli jeho potomci. Proto ze strachu před Agidem odešel ze Sparty tajně.

Po všechen čas neměl Agis k chlapci důvěru, nepovažoval ho za svého syna, když však byl nemocný, chlapec mu padl k nohám, plakal a přemluvil ho, že ho v přítomnosti mnoha lidí uznal za svého syna. Avšak po Agidově smrti se Lysandros, který už měl za sebou vítězství nad Athéňany v námořní bitvě a byl proto ve Spartě v největší vážnosti, snažil dosadit na trůn Agésilaa, protože trůn Leótychidovi jako levobočkovi nepřislušel. Také mnoho ostatních občanů bylo hrdo na Agésilaovy přednosti a i na to, že společně s ním vyrostli a byli vychováni, a horlivě ho podporovali.

Ve Spartě žil jakýsi Diopieithes, věstec, který znal mnoho starých předpovědí a byl pokládán za vynikajícího znalce náboženských otázek. Ten tvrdil, že by nebylo správné, aby se spartským králem stal chromý, a před soudním dvorem přečetl tuto věštbu:

*Dej si jen pozor, Sparto, ač hrdá jsi, aby snad z tebe,
ačkoli zpřima stojíš, pak nevzešla kulhavá vláda;
jinak, aniž to tušíš, tě nadlouho zavalí strasti,
rovněž i válečný vražedný příboj, v němž všechno se topí.*

Lysandros k tomu řekl, že když už se Sparťané tak bojí věštb, musí si dát pozor na Leótychida, neboť božstvu nezáleží na tom, zda kraluje někdo, kdo si zranil nohu; kdyby se však stal králem někdo, kdo není manželské dítě a nepochází z Héraklova rodu, to prý by byla chromá vláda. Agésilaos pak řekl, že i Poseidón dosvědčuje, že Leótychides je levoboček, když vyhnal zemětřesením Agida z ložnice — teprve za víc než deset měsíců se narodil Leótychides.

4 Takto a z těchto důvodů byl Agésilaos prohlášen králem, ihned převzal Agidův majetek a Leótychida jako levobočka z dědictví vyloučil. Protože si však všiml, že Leótychidovi příbuzní z matčiny strany jsou sice lidé slušní, ale velmi chudí, oddělil jim polovinu majetku, a tím si místo nenávisti a roztrpčení získal náklonnost a chválu.

Pokud jde o Xenofóntovu poznámku, že dosáhl nejvyšší moci tím, že byl ve všem poslušen vlasti, takže si mohl dělat, co chtěl, došlo k tomu takto.

Ve spartském státě měli tehdy nejvyšší moc eforové a geronti. Eforové úřadují jeden rok, geronti zastávají svůj úřad doživotně a obojí byli ustanoveni proto, aby králové neměli absolutní moc, jak jsem o tom psal v životopise Lykúrgově. Proto také jsou odedávna mezi nimi a králi ustavičné sváry a neshody, jako by se dědily z otce na syna. Agésilaos na to šel jinak. Přestal s nimi válčit a vyvolávat spory a prokazoval jim úctu, každé jednání začínal poradou s nimi, když ho volali, spěchal rychleji než obvykle, když seděl na trůnu a úřadoval, vstával pokaždé, když přišli eforové, každému novému členu gerúsie posílal plášť a dobytče jako čestný dar. Vypadalo to, jako by tímto jedním doával cti jejich úřadu a zvětšoval jeho vážnost, ve skutečnosti tím nepozorovaně zvětšoval svou vlastní moc a královské vládě přidával velikost, a nikdo proti tomu nic nenamítal, protože ho měli rádi.

5 Pokud jde o jeho vztah k ostatním občanům, mohlo být méně námitek vůči jeho chování k nepřátelům než k přátelům. Svým nepřátelům totiž neškodil nespravedlivě, své přátele podporoval i tenkrát, když nebyli v právu. Styděl se nevzdat úctu nepřátelům, když jednali správně, přátele nebyl schopen pokárat, když se dopustili chyb, dokonce se chlubil tím, že jim pomáhá, a tak se vlastně stává jejich spoluvíníkem. Domníval se totiž,

že žádná pomoc příteli není mravně závadná. Na druhé straně s protivníky, kteří upadli do neštěstí, měl soucit a ochotně jim pomáhal, když o pomoc požádali; tím si získal a převedl na svou stranu všechny. Když to eforové viděli, dostali strach z jeho moci a uložili mu pokutu; jako důvod uváděli, že občany, kteří patří státu, si přivlastňuje jako svůj osobní majetek.

Tak jako se přírodovědci domnívají, že kdyby byla z vesmíru odstraněna nenávisť a nejednotnost, hvězdy by se zastavily a ustalo by vznikání a pohyb všeho z toho důvodu, že by všude vládla všeobecná harmonie, ze stejného důvodu, jak se zdá, zakotvil spartský zákonodárce v ústavě ctižádost a řevnivost jako živnou půdu pro ctnost s úmyslem, aby stále vládl mezi dobrými občany spor a soupeření, protože sklon všude a vždy ustupovat bez vyzkoušení sil na protivníkovi je vlastně lenost a zbabělost, jméno svornost nese takové počínání neprávem.

Někteří myslí, že rozhodně už Homér zastával tento názor. Jistě by nevyličil, jakou měl Agamemnón radost z toho, že se Odysseus a Achilleus pustili do hádky a hrozně si nadávali, kdyby nevěřil, že soupeření a různice nejlepších lidí jsou velmi dobré pro společný prospěch. Nelze to ovšem připustit jen tak jednoduše, neboť přemíra sporů je pro obce škodlivá a nese s sebou velké nebezpečí.

6 Krátce nato, co se Agésilaos stal králem, mu oznámili nějakí lidé, kteří přišli z Asie, že perský král připravuje velké loďstvo a chystá se vzít Sparťanům vládu nad mořem. Lysandros si vroucně přál, aby byl znovu poslán do Asie a mohl pomoci přátelům, které tam nechal jako vládce a pány nad městy, kteří si tam však počínali špatně a násilnicky, a obyvatelstvo je proto vyhnalo nebo dokonce zabilo, a proto přemlouval Agésilaa, aby podnikl vojenskou výpravu a bránil Řecku tím, že přenesl bojiště do vzdálených končin a předstihne perské přípravy. Současně napsal svým přátelům v Asii, aby poslali vyslance do Sparty a žádali, aby velení dostal Agésilaos.

Agésilaos vystoupil na shromáždění a prohlásil, že válku začne, dají-li mu třicet Sparťanů jako velitele a rádce, dva tisíce vybraných vojáků z těch, kteří získali nedávno občanská práva, a šest tisíc vojáků spojeneckých. Protože Lysandros tento požadavek podporoval, ochotně mu všechno odhlasovali a vyslali ho do války s třiceti Sparťany, mezi nimiž byl Lysandros od začát-

ku první, a to nejen pro svou slávu a vliv, ale také pro přátelství s Agésilaem, jemuž se zdálo, že víc pro něho Lysandros udělal, když mu pomohl k tomuto velení, než když mu pomohl k vládě.

Vojsko se shromažďovalo v Geraistu a Agésilaos se odebral s přáteli do Aulidy. Tam se mu v noci ve spánku zdálo, že mu kdosi říká: „Králi Sparťanů, jistě ti je známo, že kromě Agamemnona — a to už je dávno — a kromě tebe nebyl nikdo jmenován vrchním velitelem celého Řecka. Protože tedy velíš stejným národům, válčíš se stejným nepřítelem a vypravuješ se do války ze stejných míst jako on, sluší se, abys i ty přinesl Athéně stejnou oběť, jakou přinesl před cestou on.“ Agésilaos si přitom samozřejmě vzpomněl na to, jak Agamemnón poslechl věštce a sám obětoval svou dceru. Nijak ho to však nepoděsilo, vstal, vyprávěl přátelům svůj sen a řekl, že přinese bohyni poctu, z jaké jako opravdová bohyně musí mít radost, že však nebude napodobovat nerozumnost někdejšího velitele.

Dal ozdobit jelena k oběti a poručil svému osobnímu věštci, ne tomu, který to jinak obvykle dělal z pověření Boiótů, aby začal s příslušnými obřady. Když se to dověděli boiótarchové, rozhněvali se a poslali k Agésilaovi sluhy se vzkazem, že mu zakazují obětovat tak, aby to bylo v rozporu se zákony a dávnými zvyklostmi Boiótů. Sluhové to vyřídili, navíc ještě shodili kusy obětovaného zvířete z oltáře. Agésilaos tím byl velmi rozhořčen, odplul a nejen že se hněval na Thébany, ale považoval to také za špatné znamení, přestal věřit, že jeho podnik dobře dopadne a že výprava splní jeho očekávání.

7 Když přišel do Efesu, Lysandrova velká vážnost a jeho vliv v něm hned vzbudily odpor a nespokojenost — obyvatelstvo chodilo stále jen k jeho dveřím, všichni provázeli jen jeho a jen jemu prokazovali pocty, jako by byl Agésilaos jen kvůli zákonu a jen formálně velitelem, ve skutečnosti jako by byl pánem všeho, všechno mohl a všechno zařizoval Lysandros. Žádný z vojevůdců poslaných do Asie nenaháněl větší strach a hrůzu než on, žádný jiný člověk neprokázal svým přátelům víc dobrého ani tolik zlého svým nepřítelům. Tohle všechno si lidé pamatovali, protože to bylo ještě čerstvé, a k tomu ještě viděli, jak jednoduchý, prostý a lidový je Agésilaos ve společenském styku, kdežto Lysandros se vyznačuje stále stejnou prudkostí, drsností a úsečností, proto se mu úplně poddali a všímali si jen jeho.

Především to těžce nesli ostatní Sparťané, že jsou spíš Lysandrovými sluhy než královými rádci. Pak i sám Agésilaos — třebaže nebyl závistivý ani nespokojený, když se někomu jinému dostalo pocty, avšak jako člověk byl velmi ctižadostivý a nerad by se dal zatlačit do pozadí — měl obavy, že úspěchy, bude-li nějakých ve válce dosaženo, budou připisovány Lysandrovi s ohledem na jeho dosavadní slávu. Učinil tedy určitá opatření.

Především zamítl všechny jeho rady a to, čemu on věnoval nejvíce péče, klidně nechal být a zanedbával a místo toho se pustil do něčeho jiného; pak propouštěl s nepořízenou ty, kteří za ním přišli s nějakou prosbou, když poznal, že se opírají hlavně o Lysandra; a podobně na soudech ti, jimž se Lysandros snažil uškodit, musili vyhrát, a naopak ti, u nichž bylo vidět, že jim chce Lysandros prospět, stěží ušli trestu. Když k takovým případům docházelo ne tu a tam, ale jako po nějaké přípravě a důsledně, uvědomil si Lysandros příčinu, nezatajil ji před přáteli, ale řekl jim, že jsou poškozováni kvůli němu, a vyzval je, aby šli ke králi a k těm, kteří zmohou víc než on, a snažili se naklonit si je.

8 Protože to však vypadalo, jako by takovým jednáním a takovými řečmi chtěl vyvolat nenávisť vůči králi, chtěl ho Agésilaos ještě víc ponížít, a proto ho jmenoval kráječem masa. Jednou řekl před mnoha lidmi: „Jen ať si tihle jdou a klaní se mému kráječi!“ Lysandros, kterého to urazilo, si posteskl: „Naučil ses věru moc hezky ponížovat své přátele!“ „Ano,“ odpověděl Agésilaos, „ty, kteří chtějí mít větší moc než já.“ Lysandros na to řekl: „To se ti asi lépe vyslovilo než mně udělalo. Dej mi nějaký úkol a urči zemi, kde ti budu prospěšný, aniž bych ti působil zármutek!“ Byl pak poslán k Helespontu a přiměl Spithridata, Peršana z Farnabazovy země, že přešel s velkými poklady a s dvěma sty jezdci k Agésilaovi, neustal však ve svém hněvu, ale i později těžce snášel své ponížení a uvažoval o tom, jak by vzal královskou moc těm dvěma rodům a dal ji všem Sparťanům dohromady. Pravděpodobně by byl kvůli této neshodě vyvolal velký neklid, kdyby nebyl předčasně zemřel během tažení do Boiótie.

Tak mohou ctižadostivé povahy, které si nedají pozor, aby nepřeháněly, způsobit v obcích víc zlého než dobrého. Vždyť i když se s Lysandrem opravdu dalo těžko vyjít, když se svou

ctižadostivostí přišel v nepravý čas, rozhodně mohl Agésilaos zvolit jiný, vhodnější způsob, jak přivést významného a ctižadostivého muže na správnou cestu, když si počínal nevhodně. Jak se však zdá, byla to stejná vášeň, která nutila jednoho, že neuznával vůli panovníka, a druhého, že nedovedl snést nerozumnost přítele.

9 Protože se Tissafernes ze začátku Agésilaa bál, uzavřel smlouvu, podle níž měl perský král dát řeckým městům svobodu; později ve víře, že má dostatek vojenských sil, začal válku a Agésilaos ji rád přijal. Hodně si totiž od té výpravy sliboval a považoval za hanbu, že deset tisíc vojáků pod Xenofontovým velením došlo až k moři a že krále porazili, kdykoli chtěli, kdežto když on vládne Sparťanům, kteří jsou pány země i moře, nespátřili Řekové nic, co by stálo za zmínku. Chtěl tedy ihned potrestat dovolenou lstí Tissaferna za jeho křivou přísahu, a proto předstíral, že chce táhnout do Kárie. Když tam barbar shromáždil své branné síly, tu on vytáhl do Frygie, dobyl četná města, zmocnil se nesmírných pokladů a podal svým přátelům důkaz o tom, že porušit smlouvu znamená pohrdat bohy, avšak přelstít nepřítel je nejen spravedlivé, ale přináší také velkou slávu a příjemný zisk.

Protože měl méně jezdců a také proto, že játra obětních zvířat byla vadná, vrátil se do Efesu a dával dohromady jízdu: poroučel bohatým, nechtějí-li sami sloužit v armádě, aby každý postavil místo sebe jednoho jezdce i s koněm. Našlo se mnoho takových, a tak se v krátké době Agésilaovi podařilo dostat místo zbabělých pěšáků mnoho jezdců zběhlých ve válčení. Ti, kdo nechtěli sloužit v armádě, a ještě k tomu u jízdy, si totiž najali muže, kteří jako jezdci sloužit chtěli. Agésilaos věřil, že Agamemnón učinil dobře, když si vzal dobrou klisnu a odpustil za to vojenskou službu člověku, který byl špatný voják, ale zato byl bohatý.

Když na jeho rozkaz musili dohlížitelé nad kořisti při prodeji zajatce svlékat, našlo se mnoho zájemců o jejich oblečení, jim samotným se však smáli jako neužitečným a k ničemu se nehodícím, protože jejich svlečená těla byla působením změkčilého života zchoulostivělá a bílá. Tu přistoupil Agésilaos a řekl: „Tak takoví jsou ti, proti nimž bojujete, a takové jsou věci, za které bojujete.“

10 Když byla zase vhodná doba k výpadu do nepřátelské země, roztrušoval Agésilaos řeči o tom, že potáhne do Lydie, a v tom Tissaferna neobelhal — ten se tentokrát oklamal sám. Protože byl předtím ošálen, Agésilaovi nevěřil, domníval se, že nyní určitě zaútočí na Kárii, protože tam se jízda nemůže příliš uplatnit a Agésilaos jí má málo. Když pak Agésilaos, jak o tom předtím mluvil, přitáhl na rovinu u Sard, byl Tissafernes nucen jít spěšně z Kárie na pomoc. Jak se hnal se svou jízdou, pobil mnoho Agésilaových vojáků, kteří rozptýleni plenili kraj. Agésilaos si rozvážil, že nepřítel tu ještě nemá pěchotu, kdežto on má své síly pohromadě, a rozhodl se urychleně svést rozhodující boj. Mezi jízdou zařadil lehkou pěchotu, poručil jim hnát se co nejrychleji a vrhnout se na protivníka, sám pak postupoval s těžkou pěchotou hned za nimi. Barbari se obrátili na útěk, Řekové je stíhali, mnoho jich pobili a zmocnili se jejich tábora.

Po této bitvě mohli nejen beze strachu pustošit a plenit královu zemi, ale spatřili také potrestání Tissaferna, člověka velmi špatného a nejhoršího nepřítele řeckého národa. Perský král totiž proti němu poslal Tithrausta, ten mu dal uříznout hlavu a Agésilaa požádal, aby uzavřel mír a vrátil se domů; poslal k němu také vyslance s peněžitým darem.

Agésilaos odpověděl, že o míru rozhoduje spartský stát, on sám že má větší radost z toho, když může pomoci k bohatství svým vojákům, než kdyby se obohacoval sám; ostatně Řekové považují za správné brát od nepřátel kořist, ne dary. Stejně však se chtěl Tithraustovi odvděčit za to, že potrestal Tissaferna, nepřítele všech Řeků, a tak odvedl vojsko do Frygie, napřed si však dal od Tithrausta vyplatit třicet talentů na vydržování vojska.

Během přesunu dostal od spartských úřadů skytalu s rozkazem, aby velel také loďstvu. Něčím takovým nebyl nikdy pověřen nikdo jiný. Podle jednomyslného soudu byl největší a nejslavnější ze všech lidí, kteří v jeho době žili, jak kdesi poznamenal Theopompos, sám si však zakládal víc na své bezúhonnosti než na své velitelské hodnosti. Tenkrát ustanovil velitelem loďstva Peisandra. Zdá se, že to byla chyba, když bral ohled na příbuzenské vztahy a chtěl se zavděčit své ženě tím, že svěřil velení nad loďstvem jejímu bratrovi Peisandrovi, ačkoli tu byli starší a rozumnější.

11 Sám pak přemístil vojsko do země podléhající Farnabazovi, žil tam blahobytně a nahromadil bohatství. Pronikl dokonce až do Paflagonie a spojil se s paflagonským králem Kotyem, který pro jeho poctivost a věrnost toužil po jeho přátelství.

Jakmile Spithridates po svém odpadnutí od Farnabaza přišel k Agésilaovi, byl na všech jeho cestách a vojenských taženích stále s ním. Měl neobyčejně krásného syna Megabata, ještě v chlapeckém věku, a toho Agésilaos velmi miloval; měl také krásnou dceru, ještě svobodnou, ale už na vdávání. Agésilaos přemluvil Kotya, aby si ji vzal za manželku, a s tisíci jezdci a dvěma tisíci vojáky lehké pěchoty, které od něho dostal, se ihned pustil do Frygie a pustošil celou Farnabazovu zemi. Ten na něho nikde nepočkal, aby se utkali, ani se nespolehl na své pevnosti, ale s většinou toho, co bylo cenné a co měl rád, se mu stále vyhýbal a prchal sem a tam po celé zemi, až ho Spithridates vypátral a spolu se Sparťanem Hérípidem dobyl jeho tábor a zmocnil se všech jeho pokladů. Při té příležitosti Hérípidas přísně vyšetřoval, co bylo z pokladů odcizeno, nutil barbary, aby vše vrátili, a všechno jim prohlížel a prohledával. Spithridates se to tak dotklo, že se svými Paflagonci ihned odtáhl do Sard.

Pro Agésilaa prý to bylo trapné jako nic jiného. Mrzelo ho přitom, že ztratil člověka tak výborného, jako byl Spithridates, a spolu s ním značnou vojenskou pomoc. Bylo mu také hanba, že by mu bylo možno vyčítat malichernost a skoupost — a on si vždy tak dával záležet na tom, aby jej ani jeho zemi nemohly takové výtky pošpinit!

Kromě těch dvou zjevných důvodů tu byl ještě jeden: nesmírně ho soužila jeho láska k Megabatovi, i když se ze všech sil snažil tuto touhu potlačit strohým jednáním vůči chlapci, dokud byl u něho. Jednou se dokonce Megabatovi vyhnul, když šel k němu a chtěl ho obejmout a políbit. Chlapce to zahanbilo, už k němu nechodil a zdravil ho pak jen zdálky. Tu se zase Agésilaos zlobil, mrzelo ho, že se polibku vyhnul, a proto předstíral údiv nad tím, co se Megabatovi stalo, že už mu nechodí dát přátelské políbení. „Tím jsi vinen ty sám,“ říkali mu přátelé, „vždyť jsi nezůstal stát, třásl ses před polibkem toho hezkého chlapce a měl jsi strach; snad by si dal zase říci a přišel by ti dát políbení — jen abys zase zbaběle neutekl!“ Agésilaos se na nějakou chvíli odmlčel, zamyslel se a pak řekl: „Nebude škodit, když se

ho pokusíte přemluvit; já totiž považuji za větší požitek bojovat znova tento boj o polibek, než stát se majitelem všeho zlata, které jsem kdy viděl.“ Takový byl, dokud u něho byl Megabates, po jeho odchodu v sobě pocítil tak vřelou lásku, že se dá těžko říci, zda by měl tolik síly, aby odmítl polibek, kdyby se Megabates znova vrátil a objevil se před ním.

12 Farnabazos se s ním potom chtěl sejít, aby se domluvili, a k schůzce došlo přičiněním jejich společného přítele Apollofana z Kyziku. Na určené místo přišel první Agésilaos se svými přáteli, lehl si tam ve stínu do vysoké trávy a čekal na Farnabaza. Když Farnabazos přišel, tu ačkoli pro něho byly prostřeny měkké kožešiny a pestré koberce, lehl si z úcty k Agésilaovi, který ležel na trávě, i on tak, jak byl, na zem do trávy, třebaže měl na sobě oděv vzbuzující obdiv svou jemností a barvami. Když se vzájemně pozdravili, přednesl Farnabazos řadu oprávněných stížností, protože hodně Sparťanům pomohl v jejich válce proti Athéňanům, a oni mu za to teď plenili zemi.

Když si Agésilaos všiml, jak Sparťané, kteří byli s ním, hanbou klopi zrak k zemi a jsou rozpačití (vždyť viděli, že se Farnabazovi skutečně děje křivda), prohlásil: „Farnabaze, s perským králem nás dříve spojovalo přátelství a s jeho majetkem jsme zacházeli jako přátelé. Nyní jsme se stali nepřáteli a s jeho majetkem zacházíme jako nepřátelé. Protože vidíme, že i ty chceš být částí králova majetku, tu právem skrže tebe škodíme i jemu. Od toho dne, kdy se budeš považovat za hodného být zván přítelem a spojencem Řeků spíš než otrokem královým, pokládej tuto naši falangu, tyto naše zbraně a lodí a nás všechny za strážce svého majetku a svobody, bez níž nic není pro lidi krásné a hodné závidi.“

Farnabazos mu pak prozradil své úmysly: „Pošle-li král nějakeho jiného velitele, přeju vám; jestliže však dá vrchní velení mně, tu budu s velkou horlivostí bojovat proti vám a budu vám v jeho službách škodit.“

Agésilaos se zaradoval, když to uslyšel, uchopil ho za ruku, povstal spolu s ním a prohlásil: „Kéž by se takový člověk jako ty, Farnabaze, stal raději našim přítelem než nepřitelem!“

13 Farnabazos už se svými přáteli odcházel, když jeho syn, který zůstal pozadu, přiběhl k Agésilaovi a s přátelským úsměvem mu řekl: „Agésilae, já chci, abys byl mým pohostinným přítelem,“ a dal mu kopí, které držel v ruce. Agésilaos si je od něho

vzal, měl radost z pohledu na chlapce i z jeho náklonnosti a rozhlédl se po přítomných, nemá-li někdo něco vhodného, co by mohl tomu krásnému a upřímnému chlapci darovat na oplátku. Všiml si nádherně vystrojeného koně, který patřil písaři Idaiovi, koně ihned odstrojil a postroj dal chlapci. Později na něj nikdy nezapomněl, ale když za nějaký čas Farnabazova syna připravili o dům a prchal před bratry na Peloponés, starostlivě o něho pečoval. Pomáhal mu dokonce v jedné milostné záležitosti. Mladík se totiž zamiloval do jednoho atleta z Athén, velkého a silného, takže bylo nebezpečí, že nebude připuštěn k olympijským hrám, a proto se Peršan obrátil na Agésilaa s prosbou o přimluvu. Agésilaos se mu chtěl zavděčit i v tom, a tak vynaložil velmi mnoho úsilí a věc zařídil.

Jinak se Agésilaos úzkostlivě opíral o zákony, ale když šlo o přátelskou službu, považoval přílišné lpění na spravedlnosti za pouhou výmluvu. Napsal například Hidrieovi z Kárie: „Jestliže se Nikias neprovinil, osvobod ho; pakliže se provinil, osvobod ho kvůli mně, zkrátka osvobod ho v každém případě.“

Takový byl Agésilaos k přátelům ve většině případů. Někdy se řídil víc časovými okolnostmi, když to vyžadoval veřejný zájem, například když musil jednou spěšně vytáhnout, opustil svého miláčka, který byl nemocný, třebaže ho prosil a volal. Agésilaos se už na odchodu obrátil a řekl, že je těžké mít současně cit i rozum. Tuto historku zaznamenal filozof Hierónymos.

14 Ještě neuplynuly ani dva roky od začátku výpravy, a už se o něm mluvilo v dalekých končinách Asie, všude ho velebili a obdivovali pro jeho zdrženlivost, skromnost a umírněnost. Když byl mimo domov, ubytoval se totiž vždy v nejposvátnějších chrámech a bohy si bral za pozorovatele a svědky při takovém jednání, při jakém nás mnoho lidí nevidí. Mezi tolika tisíci vojáky by těžko bylo možno spatřit u někoho horší lůžko, než bylo Agésilaovo. Vůči horku a zimě se choval tak, jako by on jediný byl stvořen právě pro takové počasí, jaké bůh dal.

Nejpříjemnější byla pro maloasijské Řeky podívaná na místo držící a vojevůdce, odjakživa nesnesitelně panovačné a rozmazlené bohatstvím a přepychem, jak jsou plni strachů a ponížené úcty k člověku, který chodí v obyčejném ošumělém plášťku, a jak se na jediné krátké lakónské slovíčko přizpůsobují a přetvařují, takže leckomu napadlo citovat Timothea:

15 V Asii bylo vše v pohybu a na mnoha místech byla jasná snaha odpadnout od perského krále, a proto Agésilaos uspořádal poměry v tamějších městech, bez vraždění a vypovídání občanů patřičně upravil jejich ústavy a rozhodl se postoupit dále, přenést válku od Řeckého moře, pustit se s perským králem do zápasu o sám život a o poklady v Ekbatanech a Súšách, a především dosáhnout toho, aby král neměl čas nerušeně rozdmýchat rozbroje mezi Řeky a podplácet politické předáky.

V této chvíli k němu přijde Sparťan Epikydidas se zprávou, že Spartě hrozí ostatní Řekové velkou válkou, proto mu eforové nařizují, aby přišel domů na pomoc.

„Řekové, vy jste si sami připravili barbarské pohromy!“ Co jiného by bylo možno říci o oné nenávisti a tehdejším spojování smlouvání Řeků proti sobě navzájem? Vždyť zastavili štěstí, které se na ně usmívalo, a zbraně namířené proti barbarům a válku, která se už vystěhovala z Řecka, obrátili znovu proti sobě samým. Já nesouhlasím s korintským Démaratem, že ti, kteří nespátřili Alexandra sedět na Dareiově trůně, přišli o velké potěšení, ale domnívám se, že by právem zaplakali, kdyby uvážili, že tuto čest zajistili Alexandrovi a Makedoncům ti, kteří nechali zahynout řecké vojevůdce u Leukter, Koróneie, Korinta a v Arkádii.

Mezi všemi Agésilaovými činy není nic tak významného a velkého jako ta cesta zpátky, nebylo také možno spatřit krásnější příklad poslušnosti vůči nadřazeným a spravedlivosti. Vždyť Hannibal uposlechl jen velmi nerad, když ho volali k vedení války doma, a to se mu už vedlo špatně a Římané ho už skoro vytlačili z Itálie, a když se Alexandros dověděl o bitvě, kterou svedl Antipatros s Agidem, dokonce se posmíval: „Jak to vypadá, přátelé, my jsme tady porazili Dareia, a tam v Arkádii došlo k nějaké myši válce!“ Jak by si tedy Sparta nezasloužila blahopřání, že jí Agésilaos tak ctil a tak poslouchal zákony! Vždyť jakmile dostal skytalu, ihned nechal stranou a opustil tak veliké štěstí, moc, kterou měl v rukou, a skvělé naděje a okamžitě odplul, aniž dokončil své dílo.

Spojencům se po něm velmi stýskalo, a tím nejlépe usvědčili ze lži výrok Faiakova syna Erasistrata, že Sparťané jsou lepší ve

veřejném životě a Athéňané v soukromém. I když se Agésilaos osvědčil jako výborný král a velitel, ukázal se v soukromém životě těm, s nimiž se stýkal, jako ještě lepší přítel a důvěrník.

Perská mince má na sobě vyražený obraz lučištníka, a proto řekl při svém odchodu, že ho perský král vyhání z Asie deseti tisíci lučištníky: protože bylo právě tolik zlatáků s lučištníkem dovezeno do Athén a do Théb a rozdáno demagogům, začaly tyto obce válku proti Sparťanům.

16 Když tedy po překročení Helespontu táhl Thrákií, nežádal žádného z barbarů o průchod, poslal však ke každému posly s dotazem, zdá má jejich zemi projít jako zemi přátelskou, nebo nepřátelskou. Všichni ho přijali přátelsky a starali se o dobrý průběh jeho další cesty, jen Tróchalové, jimž prý i Xerxes dával dary, žádali od Agésilaa za povolení průchodu sto talentů stříbra a právě tolik žen. Ten se jim vysmál a řekl: „Proč jste si pro to hned nepřišli?“ Současně postupoval dál, a když na ně narážil, seřazené k bitvě, pustil se do nich, obrátil je na útěk a mnoho jich zabil.

Se stejnou otázkou se jeho lidé obrátili i na makedonského krále, a když jim odpověděl, že si to rozváží, řekl Agésilaos: „Tak ať si to rozvažuje, my zatím táhneme dál.“ Král, užaslý nad jeho odvahou a zastrašený, ho vyzval, aby pokračoval jako přítel ve své cestě.

Zemi Thesalů pustošil, protože pomáhali nepříteli. Do Larissy poslal Xenokla a Skythu nabídnout jim přátelství. Když byli oba zajati a uvězněni, považovali to ostatní za těžkou urážku a domnívali se, že Agésilaos musí táhnout k Larisse a oblehnout ji, on však řekl, že dobytí celé Thesálie by mu nemohlo nahradit ztrátu třeba jen jednoho z těch mužů, a nakonec je oba dostal po vyjednávání zpět.

U Agésilaa to ovšem nebylo nic podivuhodného, vždyť když se dověděl, že u Korinta došlo k velké bitvě, v níž v krátké chvíli zahynulo mnoho slavných mužů, Sparťanů sice velmi málo, ale velmi mnoho nepřátel, nebylo na něm vidět žádnou radost ani pýchu, ale pronesl s hlubokým povzdechem: „Běda Řecku, že se samo připravilo o tolik mužů, kteří by mohli, kdyby žili, porazit náraz všechny barbary!“

Když ho Farsalané stále znepokojovali a působili škody jeho vojsku, vrhl se na ně v čele pěti set jezdců, zahnal je na útěk a

postavil pod Narthakiem pomník na oslavu vítězství. Toto vítězství mu bylo obzvlášť milé, protože si jízdu sestavil sám a jen s ní porazil lidi domýšlivé na své jezdecké umění.

17 Až sem mu přišel z domova naproti jeden z eforů, Difridas, a přinesl mu rozkaz, aby ihned vpadl do Boiótie. A on, třebaže měl v úmyslu udělat to po důkladné přípravě až později, věřil, že je třeba poslouchat ty, kteří mají úřad, oznámil svým vojákům, že je blízko den, kvůli kterému přišli z Asie, a přidal ke své armádě dvě mory z těch, které byly u Korinta. V obci Sparťané na jeho počest vyhlásili, že se mají dát zapsat mladí muži, kteří chtějí králi pomoci. Všichni se ochotně zapisovali, nejvyšší úředníci z nich vybrali padesát nejzdravějších a nejsilnějších a poslali je k armádě.

Agésilaos prošel Thermopylami, ubíral se Fókidou, kterou měl rád, a jakmile vkročil do Boiótie a utábořil se u Chairóneie, byl svědkem zatmění slunce, které vypadalo jako měsíc, a v téže době dostal také zlou zprávu, že Peisandra porazili Farnabazos a Konón v námořní bitvě u Knidu a také tam padl. Lze si domyslit, že to pro něho byla rána, a to jak kvůli Peisandrovi samotnému, tak kvůli celé obci. Aby vojáky jdoucí do boje nepřepadla sklíčenost a strach, poručil těm, kteří přicházeli od moře, aby říkali pravý opak, že v námořní bitvě zvítězili. On sám si dal na hlavu věnec, obětoval jménem obce bohům za dobrou zprávu a poslal svým přátelům kusy masa z obětovaných zvířat.

18 Odtud postupoval dále, a když se dostal ke Koróneii a uviděl nepřátele a byl jimi sám zpozorován, rozestavil své vojsko k bitvě tak, že Orchomenské dal na levé křídlo a sám vedl pravé. Na druhé straně stáli Thébáné sami na pravém křídle a Argejští na levém. Xenofón, který se po svém návratu z Asie osobně zúčastnil boje na straně Agésilaově, tvrdí, že nikde nebyla svedena tak krutá bitva. Při prvním útoku nedošlo k prudké srážce ani k žádnému velkému zápasu: Thébáné brzy obrátili na útěk Orchomenské a Agésilaos Argejské; Thébáné i Agésilaos se obrátili, když slyšeli, že jejich levé křídlo je zatlačováno a že utíká. V té chvíli mohl Agésilaos bez nebezpečí dosáhnout vítězství, kdyby se vyhnul bitvě čelem proti čelu a místo toho táhl za nimi a udeřil na ně, jak by pochodovali kolem něho, avšak jeho odvaha a ctižádost ho svedly k tomu, že táhl proti nepřítelům zepředu, protože je chtěl úplně rozdrtit. Statečnost, s jakou ho

oni přijali, nebyla o nic menší, a tak se rozvinula bitva, která byla prudká na všech stranách, nejprudší však tam, kde bojoval Agésilaos, obklopen padesátkou Sparťanů, jejichž ctižádost, jak se zdá, přišla tentokrát právě vhod a králi zachránila život. Bili se statečně a vrhali se do nebezpečí, nemohli sice krále uchránit před zraněním, když však už byl přes brnění na mnoha místech zraněn kopími i meči, s velkým úsilím ho vyrvali živého, postavili se kolem něho a pobili mnoho nepřátel, avšak i jich přitom mnoho padlo.

Protože se ukázalo, že by bylo velmi těžké porazit Thébany takto útokem zepředu, byli Sparťané donuceni udělat to, co ze začátku udělat nechtěli. Rozdělili totiž svou falangu tak, aby do ní mohli Thébáné vniknout, a zůstali rozestoupeni, a když už nepřítelé z velké části touto mezerou prošli, vpadli na ně, jak táhli v určitém nepořádku, ze zadu i z boků a pustili se do nich. Thébáné však neutekli, ale v pořádku odtáhli na Helikón a byli na tuto bitvu velmi pyšní, protože se považovali za neporažené.

19 Třebaže pro svá četná zranění byl Agésilaos hluboce vyčerpan, dal se ještě, dřív než se uchýlil do svého stanu, odnést v nosítkách ke své falanze a poďíval se na padlé, kteří byli položeni uprostřed vojska. Ty z nepřátel, kteří hledali útočiště v chrámu, dal všechny propustit na svobodu. V blízkosti je totiž svatyně Athény Itónské a před ní stojí pomník, který tu kdysi postavili Boiótové, když v těch místech pod Spartónovým velením porazili Athéňany a zabili Tolmida.

Příštího dne chtěl Agésilaos zjistit, zda se Thébáné chtějí pustit do boje, který by rozhodl, a tak poručil, aby se vojáci ověřili, aby pištci hráli a aby bylo postaveno a ozdobeno tropaion na znamení vítězství. Když nepřítelé poslali vyjednavče se žádostí, aby mohli pochovat své mrtvé, dohodl s nimi příměří, a když si takto dal potvrdit své vítězství, dal se odnést do Delf, kde se právě konaly pythijské hry, uspořádal tam na počest boha procesí a obětoval desátý díl z asijské kořisti — bylo to sto talentů.

Po jeho návratu domů si ho spoluobčané ihned zamilovali a obdivovali jeho způsob života. On se totiž nevrátil z ciziny, jako většina vojevůdců, změněný cizokrajnými mravy, nespokojený s domácími zvyklostmi a odmítající je, ale stejně jako ti, kteří nikdy nepřekročili Eurótas, ctil a miloval všechno, jak bylo, ne-

Jindy ho zvali, aby si poslechl člověka, který umí napodobit slavíka, ale on pozvání odmítl: „Vždyť jsem slyšel opravdového slavíka!“

Lékař Menekrates měl úspěch v několika případech, které zprvu vypadaly beznadějně, dostal za to přijmení Zeus a užíval ho, až tím byl protivný. Ten se odvážil poslat Agésilaovi dopis tohoto znění: „Menekrates Zeus přeje králi Agésilaovi zdraví.“ Agésilaos mu odepsal: „Král Agésilaos přeje Menekratovi zdravý rozum.“

22 Když byl ještě u Korinta a po dobytí Héraia se díval, jak vojáci odvádějí zajatce a odnášejí kořist, přišli vyslanci z Théb jednat o přátelství. On to město odjakživa nenáviděl a domníval se, že i tentokrát bude dobře jednat s nimi trochu svrchu, proto předstíral, že je ani nevidí, ani neslyší. Nato se přihodilo něco, co vypadalo jako trest boží, neboť ještě než Thébané odešli, přišli poslové se zprávou, že jednu jeho moru Ifikrates pobil. Tak velká pohroma na ně už dávno nedolehla; vždyť ztratili mnoho dobrých vojáků, a k ztrátě se přidružila ještě ostuda: těžce ozbrojení Sparťané byli poraženi lehce ozbrojenými žoldnéři! Agésilaos hned vyskočil a chtěl jim jít na pomoc. Když se dověděl, že už je po všem, šel ihned do Héraia a Boióťanům vzkázal, aby k němu přišli, a jednal s nimi. Boióťané mu chtěli oplatit jeho pyšné chování, a tak se o míru ani nezmínili a jen požádali, aby je pustil do Korinta. Agésilaos se rozzlobil a řekl: „Jestliže chcete spatřit své přátele velmi pyšné na to, co mají, budete k tomu mít zítra bezpečně příležitost.“ Příštího dne je vzal s sebou, pustošil korintskou zemi a přiblížil se až k samému jejich městu. Když takto ukázal, že Korinťané nemají odvalu se bránit, vyslance propustil.

Sám pak odvedl muže, kteří z té mory zbyli, do Sparty; vyrážel na cestu před rozedněním a teprve za tmy dával zastavit, aby ti z Achajů, kteří ho nenáviděli a pomlouvali, neměli velkou radost. Brzy nato táhl s Achaji vojensky do Akarnanie. Aby se jim zavděčil, odehnal hodně dobytka a porazil Akarnany v bitvě. Achajům, kteří ho prosili, aby tam zůstal přes zimu a znemožnil tak nepřítelům zasít, odpověděl, že to udělá právě opačně, neboť oni se budou ještě víc bát války, budou-li mít pole včas osetá. A tak se také stalo. Když dostali zprávu, že se znova chystá vojenská výprava proti nim, uzavřeli s Achaji mír.

33 Když Konón a Farnabazos, kteří s královým loďstvem ovládali moře, plenili přímořské kraje Lakóniky a když se i město Athény nově opevňovalo — peníze na to dal Farnabazos —, rozhodli se Sparťané uzavřít s perským králem mír. Pošlou také Antalkidu k Tiribazovi a nejhanebnějším a naprosto nezákonným způsobem vydají perskému králi maloasijské Řeky, za které bojoval Agésilaos. Proto také Agésilaos měl na té hanbě jen nepatrný podíl. Antalkidas byl totiž jeho protivník a usiloval o mír za každou cenu, protože podle jeho přesvědčení válka zvětšovala Agésilaův vliv a propůjčovala mu největší slávu a moc. Přesto Agésilaos odpověděl komusi, kdo tvrdil, že Sparťané drží s Peršany: „Spíše Peršané drží se Sparťany.“

Těm, kteří nechtěli přijmout mír, hrozil válkou a nutil všechny, aby se podřídili perským podmínkám; dělal to hlavně kvůli Thébanům, aby byli oslabeni tím, že by Boióťii dali samostatnost. Jasně to ukázal svým pozdějším jednáním. Když se totiž Foibidas dopustil onoho ohavného činu a v době míru bez ohledu na platné smlouvy obsadil Kadmeiu, byli tím rozhořčeni všichni Řekové, těžce to nesli i Sparťané, a nejvíc se hněvali Agésilaovi protivníci a ptali se Foibidy, na čí rozkaz to učinil, protože podezřívali Agésilaa. Tu Agésilaos neváhal Foibidovi pomoci a veřejně prohlásil, že třeba se dívat jen na to, zda tento čin přináší nějaký prospěch; to, co je pro Spartu výhodné, může vykonat každý sám od sebe a je to správné, i když mu to nikdo neporoučí.

Přitom při každé příležitosti tvrdil, že spravedlnost je první ze všech ctností. Statečnost prý nepřináší žádný zisk, když není provázena spravedlností, a kdyby všichni byli spravedliví, nebylo by statečnosti vůbec třeba. Když někteří o něčem prohlašovali, že to je vůle velkého krále, odmítal je: „V čempak je větší než já, není-li spravedlivější?“ Je správný a krásný jeho názor, že spravedlností jako nějakou královskou mírou je nutno měřit, oč přesahuje ostatní ten, kdo je větší.

Nepřijal také dopis, v němž mu po uzavření míru perský král nabízel osobní přátelství; poukazoval na to, že stačí přátelství mezi jejich národy, a dokud trvá to, není vůbec třeba osobního přátelství.

V praktickém životě však tuto zásadu vždy nedodržoval, ale často se dal strhnout ctižádostí a svárlivostí, zvláště když šlo

o Thébany, a nejenže uchránil Foibidu před trestem, ale dosáhl také toho, že spartská obec vzala toto jeho jednání na sebe, obzazení Kadmeie potvrdila jako správné a vládu a ústavu svěřila jako neomezeným pánům Archiovi a Leontidovi, s jejichž pomocí se Foibidas dostal na hrad a ovládl jej.

24 A z toho tedy ihned vzniklo podezření, že to sice provedl Foibidas, ale že to vymyslel Agésilaos. Tomuto obvinění se na základě jeho pozdějšího jednání obecně věřilo. Když totiž Thébané cizí posádku vyhnali a své město osvobodili, prohlásil za zločin, že popravili Archiu a Leontidu, kteří byli podle jména polemarchy, ve skutečnosti tyrany, a začal proti nim válku. Do Boiótie byl poslán s brannou mocí Kleombrotos, který už tehdy byl po zemřelém Agésipolidovi králem, neboť Agésilaos, který měl za sebou už čtyřicet let vojenské služby a podle zákona už déle sloužit nemusil, se onomu velení vyhnul, protože se styděl jednat zase nepřátelsky vůči Thébám, a to kvůli tyranům, když krátce předtím válčil s Fliúntany kvůli jejich vyhnancům.

Tehdy žil jakýsi Sparťan Sfodrias, který patřil k straně Agésilaovi nepřátelské a který působil v Thespiích jako harmosta; ten nebyl bez odvahy ani bez ctizádosti, měl však stále víc nadějí než zdravého rozumu. Protože toužil po slavném jméně a protože si myslil, že se Foibidas proslavil svým odvážným činem v Thébách, nabyt přesvědčení, že bude ještě krásnější a skvělejší, jestliže se zmocní Peiraiea a Athéňany nečekaným útokem z pevniny odřízne od moře.

Někteří však tvrdí, že to byl plán boiótarchů Pelopidy a Melóna. Ti totiž poslali tajně několik lidí, kteří se vydávali za stoupence Sparty a kteří Sfodriu chválili a vynášeli jako jediného člověka, jenž by se hodil k takovému činu, povzbuzovali ho a nakonec ho dohnali k tomu, že se rozhodl pro tento čin, stejně nespravedlivý a protizákonný, jako byl čin Foibidův, prováděný však menší odvahou a menším štěstím. Doufal totiž, že zaútočí na Peiraieus v noci, ale jasný den ho zastihl ještě na thriaské rovině; jeho vojáci prý se zhrozili a byli přestrašeni, když spatřili světlo z některých eleusinských chrámů. On sám ztratil odvahy, protože už byl konec se skrytým postupem, a tak se s nepatrnou kořistí vrátil s hanbou a neslavně do Thespií.

Z Athén kvůli tomu poslali do Sparty vyslance se stížností. Ti však zjistili, že spartské úřady nepotřebují proti Sfodriovi žád-

nou žalobu, ale že už samy od sebe ohlásily, že bude souzen s hrdelního zločinu. Sfodrias se však nechtěl tomuto soudu podřídit, protože se bál hněvu spoluobčanů, kteří se styděli před Athéňany a chtěli, aby se zdálo, že byla spáchána křivda na nich, a ne že oni křivdu spáchali.

25 Sfodrias měl syna Kleónyma, jehož — byl to ještě chlapec a měl krásnou tvář — miloval Archidamos, syn krále Agésilaos. Ten s ním tenkrát sdílel obavy o otce, neměl však možnost veřejně pro něho něco udělat a pomoci mu, neboť Sfodrias patřil k Agésilaovým politickým protivníkům. Kleónymos však za ním přišel a prosbami a slzami ho přiměl k slibu, že jim nakloní Agésilaos, protože ten je pro ně nejobávanější. Archidamos po tři nebo čtyři dny chodil za otcem, ale neřekl ani slovo, protože se styděl a bál; když už byl proces blízko, tu se konečně odvážil Agésilaovi říci, že ho Kleónymos prosil za otce. Agésilaos věděl o chlapcově náklonnosti a nestavěl se jí v cestu: o Kleónymovi bylo totiž už od dětství jasné, že se z něho spíš než z kohokoli jiného stane řádný muž. Přesto však Agésilaos nedal tenkrát synovi na jeho prosby najevo, že by mohl doufat v něco příznivého nebo přátelského, jen mu řekl, že se podívá, co by bylo správné a vhodné, a odešel.

Archidamos přestal za Kleónymem chodit, protože se styděl, třebaže dřív u něho býval několikrát za den. Následkem toho přestávali i Sfodriovi přátelé stále více věřit, že to s ním dopadne dobře, až Etymokles, jeden z Agésilaových přátel, jim při jakémsi dohovoru odhalil Agésilaův názor: jeho čin že naprosto odsuzuje, jinak že Sfodriu považuje za řádného muže a vojáka, jaké podle jeho názoru obec potřebuje. Takhle o tom totiž Agésilaos mluvil při každé příležitosti, protože chtěl udělat synovi radost, takže i Kleónymos ihned poznal Archidamovu péči a Sfodriu jeho přátelé podporovali už s větší odvahou.

Agésilaos vůbec velmi miloval své děti. Vypráví se o něm také historika, jak si jednou s dětmi doma hrál, když byly ještě malé, a vzal prut mezi nohy jako koně, a když ho při tom uviděl kdosi z jeho přátel, prosil ho, aby o tom nikomu neřikal, dokud sám nebude mít děti.

26 Sfodrias byl osvobozen. Když se to Athéňané dověděli, rozhodli se pro válku, a tu se o Agésilaovi mluvilo velmi špatně, protože se zdálo, že se pro pošetilou dětskou lásku postavil

v cestu spravedlivému soudu a způsobil, že se obec stala spoluviníci tak velkých zločinů proti Řekům.

Když Agésilaos zpozoroval, že Kleombrotos nemá chuť do války s Thébany, nechal stranou zákon, o který se před časem opíral, když šlo o vojenskou službu, sám vpadl do Boiótie, způsobil Thébánům škodu a také sám škodu utrpěl, takže když byl jednou i on sám zraněn, řekl Antalkidas: „Thébané tř věru krásně odplácejí za to, žes je proti jejich vůli naučil bojovat, když to neuměli.“ Říká se, že Thébané opravdu byli tenkrát bojovnější než kdy jindy, jako by je vycvičilo množství spartských vojenských výprav.

Ze stejného důvodu zakazuje už starý Lykúrgos ve třech takzvaných rhétrách táhnout často proti stejnému nepříteli, aby se nenaučil válečnickému umění.

Agésilaovi měli za zlé i spojenci Sparťanů, že se snaží zničit Thébany ne pro nějakou veřejnou stížnost, ale ze zpupnosti a řevnivosti. Stěžovali si, že jsou bez nějaké potřeby ničení, když musí každý rok v takovém počtu chodit sem a tam za hrstkou Sparťanů. Tenkrát prý si Agésilaos vymyslel, jak jim ukázat, kolik jich vlastně je. Poručil, aby si všichni spojenci vzájemně pomíchání sedli, Sparťané si musili sednout odděleně vedle nich. Pak dal vyvolat, aby nejdřív vstali hrnčíři, když vstali, dal vyvolat kováře, pak po řadě zedníky, tesaře a všechny ostatní řemeslníky. Povstali takřka všichni spojenci, ze Sparťanů nikdo. Těm bylo totiž zakázáno provozovat nějaké umění a vyučit se řemeslu. A tu Agésilaos spojence se smíchem vyzval: „Podívejte se, lidé, o kolik vojáků posíláme víc my než vy!“

27 Když se vracel s vojskem od Théb a vystupoval v Megarách na akropol k radnici, začalo mu bez viditelné příčiny škuhat ve stehně, byla to prudká bolest, noha mu otekla, jako by byla plná krve, a silně se zanítla. Když mu jakýsi lékař ze Syrakus otevřel žílu pod kotníkem, bolesti ustaly, vyvalilo se však hodně krve a její proud nebylo možno zastavit, takže král upadl do hluboké mdloby a jeho život byl ve vážném nebezpečí. Nakonec krvácení přece jen zastavili. Agésilaos byl dopraven do Sparty a dlouhou dobu byl nemocen a neschopen účastnit se vojenského tažení.

V této době dopadlo na Sparťany mnoho pohrom na zemi i na moři, největší u Tegyru, kde poprvé podlehl v řádné bitvě a

byli poraženi Thébany. Všem Řekům se zdálo žádoucí uzavřít všeobecný mír a z celého Řecka se sešli do Sparty vyslanci, aby dojednali mírové podmínky. Jeden z nich byl Epameinóndas, který byl slavný jako učenec a filozof, důkaz o svých vojevůdčovských schopnostech však do té doby ještě nepodal. I když Epameinóndas viděl, jak se všichni ostatní hluboko sklánějí před Agésilaem, on sám jediný si uchoval hrdost a dokázal projevit svůj názor. Pronesl řeč týkající se nejen Thébánů, ale obecně celého Řecka, a v ní ukázal, že válka zvětšuje moc Sparty, ale všichni ostatní jí trpí, a vybízel je, aby si zajistili mír založený na zásadách rovnosti a spravedlnosti; jen tak prý bude trvalý, budou-li všichni zrovnoprávněni.

28 Když Agésilaos zpozoroval, s jakou radostí a pozorností to Řekové poslouchají, zeptal se Epameinóndy, zda považuje za správné a slušné, aby Boiótie byla samostatná. Epameinóndas mu pohotově a nebojácně odpověděl otázkou, zda považuje za správné, aby Lakónika byla samostatná, a tu Agésilaos rozhněván vyskočil a vyzval ho, aby odpověděl jasně, zda považuje Boiótií za samostatnou. Když Epameinóndas vyslovil znova stejnou otázku, zda totiž považuje Lakóniku za samostatnou, Agésilaos to tak podráždilo a poskytlo mu to tak vítanou záminku, že okamžitě vyškrtl jméno Thébánů z mírové smlouvy a vypověděl jim válku. Ostatní řecké vyslance vyzval, aby se po uzavření dohody vrátili domů a to, co lze vyléčit, ponechali míru, co nelze vyléčit, válce. Vždyť se mělo dosáhnout toho, aby všechny spory byly vyjasněny a odklizeny.

V té době byl Kleombrotos s vojskem náhodou ve Fókidě. Eforové za ním tedy ihned poslali rozkaz, aby táhl proti Thébám. Rozeslali také posly po spojencích a shromáždili je — byli sice neochotní a rozmrzeli na válku, ještě se však neodvážili odporovat nebo Sparťany neposlechnout. Třebaže se ukázalo mnoho nepřiznivých znamení — vypsál jsem je v Epameinóndově životopise — a třebaže také Sparťan Prothoos mluvil proti této výpravě, Agésilaos neustoupil, ale válku prosadil s pevnou vírou, že je vhodný čas pomstít se Thébánům, když celé Řecko je svobodné a jen Thébané jsou vyloučeni ze spolku.

Že byla ona výprava podniknuta víc v návalu hněvu než po zralé úvaze, o tom svědčí už sám rychlý spád události. Čtrnáctého dne měsíce skiroforiónu byla uzavřena mírová smlouva ve

Spartě a pátého dne měsíce hekatombaiónu, tedy jen o dvacet dní později, byli Sparťané poraženi u Leukter. Padlo přitom tisíc Sparťanů, kromě jiných sám král Kleombrotos a s ním nejlepší lidé ze Sparty. Mezi nimi přišel o život i Kleónymos, krásný Sfodriův syn, který třikrát klesl před králem, třikrát se zase vzb chopil a znovu bojoval s Thébany.

29 Sparťané zde utrpěli nečekanou pohromu a Thébany zas měli štěstí, o jakém se jim nezdálo a jaké neměli nikdy žádní Řekové ve válce s jinými Řeky, a přitom by nikdo nepřisoudil poraženému městu ani o trochu menší slávu a obdiv za statečnost než městu vítěznému.

Xenofón říká, že řeči a vtipné výroky velkých mužů jsou vždy něčím pamětihodné, i když byly proneseny při víně a v zábavě, a má pravdu. A neméně, dokonce ještě víc si zaslouží uvážení a pozornost to, co velcí mužové činí a říkají v neštěstí, aby si uchovali důstojnost.

Ve Spartě se v té době náhodou konala velká slavnost a město bylo plně cizinců; byla to slavnost zvaná gymnopaidie, při níž soutěžily v divadle sbory. A v takové chvíli přišli poslové od Leukter se zprávou o prohrané bitvě. Ačkoli bylo okamžitě jasné, že spartská moc je zničena a že Sparťané ztratili nadvládu, přesto eforové nedovolili, aby nějaký sbor odstoupil nebo aby z úředního rozhodnutí došlo k nějaké změně průběhu slavnosti, ale poslali jména padlých domů příbuzným a sami se dál zabývali hrami a soutěží sborů. Příštího rána, když už všichni věděli, kdo se zachránil a kdo padl, otcové, příbuzní a přátelé padlých vyšli na náměstí a vzájemně se pozdravovali s veselou tváří, plni pychy a radosti, kdežto příbuzní zachráněných zůstali i s manželkami doma, jako by měli smutek, a když někdo nutně potřeboval vyjít ven, pak oděvem, řečí i pohledem dával najevo své pokoření a sklíčenost. Ještě víc bylo možno takové jednání pozorovat a slyšet u žen, jak ta, která čekala návrat živého syna z bitvy, byla smutná a tichá a jak matky synů, kteří podle zprávy padli, se ihned objevovaly ve svatyních a vzájemně se navštěvovaly s veselou a hrdou tváří.

30 Když teď spojenci odpadali, očekávali mnozí, že Epameinóndas, pyšný na své vítězství, vpadne na Peloponés, vzpomínali si na věštby narážející na Agésilaovo kulhání a zmocnila se jich velká malomyslnost a strach před bohy, jako by město

bylo stíženo neštěstím proto, že člověka se zdravýma nohama vyhnali z královského úřadu a vzali si kulhavého a zchromlého, ačkoli je božstvo varovalo, aby se před něčím takovým měli na pozoru a chránili se toho víc než čehokoli jiného. Avšak pro moc, kterou si Agésilaos jinak získal, a pro svou zdatnost a slávu byl pro ně nejen králem a velitelem ve válce, ale i lékařem a rozhodčím v politických nesnázích.

V té době se báli použít zákonem předepsaných potupných trestů vůči těm, kteří se chovali v bitvě zbaběle — takovým lidem říkali třasořitkové —, protože jich bylo mnoho a byli mezi nimi mocní občané, takže byly obavy, že by se mohli vzbouřit. Takoví lidé nejsou jen vyloučeni ze všech úřadů, ale přináší hanbu i dát někomu z nich dceru za manželku nebo oženit se s dcerou takového člověka; kdokoli je potká, může je udeřit. Chodí stále špinaví a zanedbaní, nosí záplatovaný strakatý plášť a holí se jen na jedné straně, druhou tvář musejí nechat zarostlou. Bylo tedy nebezpečné vidět mnoho takových lidí ve městě v době, kdy potřebovalo mnoho vojáků. A tak si zvolili Agésilaa za zákonodárce. Ten ani k zákonům nic nepřidal, ani z nich nic neubral, ani nic nezměnil, přišel prostě do shromáždění Sparťanů a prohlásil, že pro tentokrát je třeba nechat zákony spát, ode dneška však že znova platí, a tak současně uchoval obci zákony i občanům čest.

Protože chtěl mladé občany zbavit malomyslnosti a sklíčenosti, která se jich zmocnila, podnikl vpád do Arkádie. Měl se přitom velmi na pozoru, aby se utkal s nepřáteli v bitvě, dobyl však jakési městečko Mantinejských, vyplenil kraj a vyvolal v městě veselejší náladu naději, že ještě není všechno ztraceno.

31 Brzy nato se objevil v Lakónice Epameinóndas s nejméně čtyřicetitisícovou armádou těžkooděnců, počítaje do toho i spojence. Za nimi šlo ještě mnoho lidí jen částečně vyzbrojených nebo vůbec beze zbraně, kteří chtěli jen loupit, takže celá ta výprava, která vpadla do Lakóniky, čítala na sedmdesát tisíc lidí. Uplynulo už šest set let od té doby, co se ve Spartě usadili Dórové, a za celou tu dobu byli teprve teď poprvé v zemi spatřeni nepřátelé, dříve se tam žádný neodvážil. Do země do té doby nedotčené a nepopleněné pronikli až k řece a k městu a pálili a loupili, aniž jim v tom kdo bránil. Agésilaos totiž nedovolil Sparťanům bojovat proti takovému proudu a příboji války, jak